

Virág György

Székelyföld

Szobám egyik ajtajának hátlapján 1941-es kiadású honvédségi térképen nézem a Székelyföldet. Ez is egyike azoknak a számos lehetséges területi ábrázolásoknak, amelyek az elmúlt századokban, de különösen Trianon után napvilágot láttak tudományos munkákban vagy egyszerű elképzelések grafikai megjelenítésében. Határozott meggyőződésem, hogy nagyon kevésé vagyunk tisztában azzal, hogy a Székelyföld, mint természeti környezet, mint lakossági közösség, mint hagyományos kapcsolatrendszer, mint nemzeti önazonosságot magában foglaló gondolat- és fogalomvilág mit is jelent. Tisztában vagyok azzal, hogy jelen fogalmazványom sem tudja eloszlatni a zavart, de talán segít oszlatni azt a fátyolszerű ködöt, amely az egész témát belengi. Nem tegnapról egyébként...

Kolumbán Gábor érdekes vitaindítója arra késztet, hogy megpróbáljam a gyakorlati tevékenységemből adódó tapasztalatokat előnyben részesíteni a kétségkívül tetszetős, de nagyon is elméleti gondolatokkal szemben. Meglepő ugyanis, hogy a többévi közigazgatási tapasztalattal rendelkező, néhány kezdeményezése sikeres megvalósítását maga mögött tudó Kolumbán Gábort milyen könnyedén „győzi le” az egyetemi adjunktus Kolumbán Gábor! Nem az a meglepetés, hogy elméleti gondolatokat fogalmaz meg, hanem az, hogy politikai síkra terel nem odatartozó gondolatokat, problémákat. Azt is nehezen tudom elfogadni, hogy olyan alapvető ellentmondásba keveredik ezen fejtegetések során, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy maga sem tudja, melyik a követendő út az esetleges Székelyföldi Fejlesztési Régió gyakorlati megvalósítása érdekében. Miközben – véleményem szerint – erre kellene energiáinkat összpontosítani, nem pedig politikai csatározásokban egymást legyőzni. Nyilvánvaló ugyanis, hogy bármelyikünk „győzelme” a „másik fölött” – valamennyiünk „veresége”! A meggyőzés pedig más kategória, de arra igen kevés igazi érvet találtam a dolgozatban.

A vitaindító egyik állítása, hogy az RMDSZ (jelenlegi csúcsvezetése) propagandisztikus, választási kampányt előkészítő reklámfogása az SZ.F.R. meghirdetése. Nos nem hiszem, hogy a szerző ne lenne tisztában azzal, hogy minden politikai alakulat, így az önmagát érdekképviseleti szövetségként meghatározó, de természetesen a román politikai életben forogólódó RMDSZ is abban érdekelt, hogy szavazótábora minél jelentősebb legyen. Akár a románság körében is! Ha ezzel most társítjuk azt a kezdeményezést, amelyet a VII. Kongresszuson elfogadott a legmagasabb döntéshozó fórum, akkor önmagának mondana ellent, mert a románság bizalmát ép-

pen nem ez a kezdeményezés fogja erősíteni, ellenkezőleg, az úgynevezett radikális magyarságnak „elértételt” ad, az ugyancsak úgynevezett radikális románságnak pedig ismét érveket szállít, hogy lám-lám, a magyarok megint ki akarnak válni a román „testből”. Minthogy pedig a továbbra is úgynevezett radikális magyarok az RMDSZ (jelenlegi csúcsvezetés) semmilyen kezdeményezését nemhogy nem méltányolják, hanem azonnal visszautasítanak mindent, nem tudom, milyen politikai (választási) haszon származhatna ebből az elképzelésből az RMDSZ számára? Pedig az ok igencsak egyszerű: választások ide vagy oda, az RMDSZ (jelenlegi csúcsvezetősége) elemi érdeke, hogy a tömbmagyarság gondjaival is foglalkozzék szakszerűen, tervszerűen és mindenfajta sallangtól mentesen. Vigyázat, nem azt állítom, hogy bármi, ami érték múltunkból eldobandó sallang lenne, de ideje hogy igyekezzünk a mindennapi élet feladványait megfejteni. Ugyanakkor az sem elhanyagolandó, hogy bármilyen „választási fogást” bárhol a világon elfogadhatónak és üdvösnek tekintenek, amennyiben nem ütközik törvénybe, és amennyiben nagyobb elismertséget hoz az érdekelt alakulat számára. Miért volna kivétel, ráadásul pejoratív értelemben, az RMDSZ kezdeményezése, ha akár ilyen céllal is indította volna?! Mindezek mellett el kell mondanom, hogy magam is kételyekkel fogadtam, de megszavaztam a Kongresszuson ezt a határozatot. Nem a célszerűség miatt voltak kételyeim, hanem egészséges (?) kételyem volt-van a gyakorlati megvalósítást illetően. Mégis részt vettem, és felszólaltam mind a két alkalommal, amikor a Román Közigazgatási Minisztérium államtitkára, Marius Profiroiu jelenlétében, egyik alkalommal éppen Pál Tibor, a Magyar Belügyminisztérium államtitkára jelenlétében beszélgetés zajlott erről a témáról Marosvásárhelyen folyó év március 22-én, illetve Sepsiszentgyörgyön április 4-én, és támogatam a kezdeményezést. Hogy aztán a Sepsiszentgyörgyön elfogadott nyilatkozat nem a tökéletes fogalmazványok közé tartozik, az kétségtelen, de az is biztos, hogy meg kellett tenni egy olyan nyilvános vita eredményének a közzétételét, amelyről akár csak egy-két évvel ezelőtt jóformán szólni sem lehetett volna. A román közvéleményt tehát tájékoztatni kellett, hogy nem értünk egyet azzal, hogy az egykori (1968-as) megyésítés során kialakított közigazgatási határok ide-oda tologatásával az egykori Magyar Autonóm Tartományhoz tartozó Hargita-Maros-Kovácsna megyéket külön választották. Az erre vonatkozó elképzelések igenis léteztek, és azokat az idejévi elején a Román Közigazgatási Minisztériumban dolgozták ki, nem pedig valamilyen összeesküvő, székely atyafiak által összehívott titkos tanácson! Elsősorban erre volt válasz ez a nyilatkozat, az érdemi munka még várat magára, beleértve a Prosperitas néven április 3-án létrehívott szakmai társulás bejegyzését és tevékenységét, amelynek elhatározott szándéka a régiós elképzelések kritikai véleményezése és rendszerbe foglalása.

Még egy megjegyzés: Kolumbán Gábor (és sokan mások) bírálták, hogy nem hívtunk meg erre a tanácskozásra, Sepsiszentgyörgyre román polgármestereket is. Nem volt szándékunkban, mert Demeter János Kovászna megyei és Zsombori Vilmos Hargita megyei elnöktársaimmal közösen úgy gondoltuk, hogy az a kevés román polgármester, aki esetleg el is jött volna a megbeszélésre, mindenképpen kisebbségben lett volna, és egy nyilatkozat elfogadása számukra lehetetlen lett volna, miközben jelenlétükkel, akár ellenszavazatukkal vagy kivonulásukkal is, egyfajta módon „hitelesítették” volna a kezdeményezést. Szerintem ez attól a pillanattól álprobléma, hogy nyilvánosságra került az RMDSZ VII. Kongresszusának Határozata az SZ.F.R. megalakulásának támogatásáról, és erről nyíltan beszélgettünk a marosvásárhelyi kultúrpalotában...

Vissza a gyakorlathoz, hiszen ennek „apostolává” szeretnék szegődni jelen fejtegetéseimben. Több mint tíz év közigazgatási gyakorlat birtokában megtanulhattam, hogy egyrészt szükség van a távlati tervezésre, amelyet viszont folyamatosan igazítani kell a változó körülményekhez anélkül, hogy a kitűzött célt szem elől tévesztenénk, másrészt semmit sem ér a távlati elképzelés, amennyiben (kis túlzással) naponta nem mutatunk fel eredményeket. Polgármestereinknek és helyi választottjainknak arra is szükségük van, hogy megmutathassák: sikerült egy iskolát rendbe tenni, egy kultúrotthont megjavítani, egy utat lekövezni, a földgázt bevezetni, egészséges ivóvizet biztosítani, a szemetet összegyűjteni és szakszerűen tárolni stb., miközben a helyi hagyományokat–szokásokat életben kell tartani, netán újra „kitalálni”, megemlékezni neves elődeinkről, egyházi ünnepeinkről, ápolni bel- és külföldi kapcsolatokat és így tovább. Ha viszont szinte hetente összehívjuk őket (sokkal együtt), és igen jól hangzó, de semmi felelősséggel nem járó kijelentésekkel mulatjuk az időt, biztosan ártunk közösségünk létérdekeinek. Nem a tisztázó, szakmai vita, hanem a deklaratív szándékok elburjánzása jellemző az elmúlt hónapok történéseire, és ez valamennyiünk számára veszélyeket hordoz, hiszen minden felelős tisztséget betöltő személy, aki komolyan veszi szolgálatát, kénytelen reagálni folyamatosan a meg-megújuló vádakra ahelyett, hogy munkájához gyakorlati tanácsokat kapna. Mert a ledorongolás, a lekicsinylés, a nagyotmondás nem tartoznak a tanácsadás körébe. Különösen akkor nem, ha nem is követi ezeket a véleménynyilvánításokat valamilyen megvalósítható alternatíva legalábbis vázlatos megjelenítése!

Maros megye tulajdonképpen a romániai magyarság helyzetének legteljesebb szintézisét adja: vannak vidékek, ahol tömbmagyarság él, vannak közel fele-fele aránnyal jellemezhető közigazgatási egységek, és vannak szóróványban élő magyar közösségek is. Éppen ezért bizonyára jellemző, hogy ebben a megyében, akár országos szinten, bármit csak nagyon fárasztó aprómunkával, folyamatos egyeztetéssel lehet elérni. Függetlenül a politikai

színektől, minden román politikai alakulattal lehet (és kell!) tárgyalni, ki lehet (és kell!) használni a köztük levő pillanatnyi ellentéteket, hogy eredményt lehessen elérni közösségünk számára. Mert egy dologban, a nemzetiségi érdekérvényesítés terén, teljesen magunkra vagyunk utalva, ezt minden megyében tapasztalni lehet. Ami viszont nem azt jelenti, hogy jogainkról lemondunk, csupán az időpont megválasztása, amikor gyakorlatban is elérhetünk valamit, az lehet kérdéses. Igencsak jellemző, ahogy például a Bolyai Farkas Iskola körüli megoldás, a tanintézmény kizárólagosan magyar tannyelvűvé alakítása történik. Magam is azok között voltam, akik 2002 tavaszán az azonnali magyarosítás mellett törtem lándzsát, egyfajta elégtételt várva attól, hogy az első olyan évfolyam végzőse voltam 1961-ben, amelyben román osztályok is érettségiztek a Bolyaiban, és akkoriban sem diákot, sem tanárt, sem szülőt senki meg nem kérdezett, hogy elfogadja-e az átalakítást vagy sem. Emellett 1990-ben részese voltam annak a döntésnek (jóhiszemű naivként a Nemzetmentő Front tagjaként), hogy ne legyen azonnal (1990 februárját írtunk) teljesen magyar tannyelvű a Bolyai, csupán 1990 őszétől váljék azzá, tehát egyfajta lelkiismeret-furdalás is munkált bennem és még többünkben. Azóta nagyon sokan és nagyon hangzatosan ígérték, hogy ők majd „megoldják”, de eltelt időközben 13 év! Most már tudom, hogy a fokozatosan kivonuló román osztályok távozása után a 2005-től kezdődő tanévben kizárólag magyar nyelven folyik majd az oktatás az akkor már közel 450 éves intézményben. Mialatt az idén ősztől ismét indul első elemi és ötödik osztály is az iskolában, hogy mihamarabb teljes egyetem előtti oktatási kerettel működhessen.

A példa talán azért is jellemző, mert semmiről nem mondtunk le, miközben tudjuk és érezzük a fájdalmat, hogy velünk nem így esett meg annak idején a váltás. Mégis ez volt a helyes döntés, jogállami keretekben, törvények tiszteletben tartásával, és hiszek abban továbbra is, hogy ezután is ez kell, hogy a követendő út legyen.

És ismét vissza az SZ.F.R. tervéhez! Miközben a vitaindítóban folyamatosan szó esik arról, hogy melyek az alapvető nehézségei a mai székely életformának, és miközben ezekkel a megállapításokkal nem is tudnék vitatkozni – hiszen mindezeket adatok és Kolumbán Gábor alapos felkészültségét igazoló tanulmányok (lásd: könyvészet) sokasága igazolja –, azon csodálkozom, hogy a szerző, bizonyára nemcsak egymaga, folyamatosan hangsúlyozza annak a szükségességét, hogy „el kell fogadtatni a román közvéleménnyel” elképzeléseink helyességét, meg kell győzni ezt a közeget (is!) terveink előnyeiről az ő számukra is! Ez rendben is van, itt egyet is értünk azonnal, de, kissé kajánkodva, belátom, megkérdezném: és mikor fog oda jutni a székely-magyar közösség, hogy például a csíki ember ne éljen állandó perlekedésben az udvarhelyszékivel, netán a Gyergyói-medencében élővel?! Miért nem foglalkoztatja ez a kérdés Hargita megye alelnökét majd,

és miért nem találunk egyetlen javaslatot sem a 18 oldalas vitaindítóban arról, hogy miként lehet egy tető alá hozni e három régió prioritásait? Vagyis: mikorra várható, hogy kompromisszumra (brrrr..., milyen elborzasztó szó!) jutnak abban, hogy mi a legfontosabb csupán ennek a három kisrégiónak: a gáz bevezetése-e, az ivóvízellátás megoldása-e, a turisztikai kínálat erősítése-e, a Székelyudvarhely–Csíkszereda vasútvonala, netán gyorsforgalmi autótűt megépítése-e, vagy (Uram, bocsá!) a hokicsapat részvétele mondjuk a magyar bajnokságban?! Mert én nem tudok arról, hogy például létezne akár tanulmány szinten elképzelés a vasút ügyéről, de lehet, hogy csak én vagyok tájékozatlan. Ha a közösségen belül sem sikerült egyetértésre jutni annyi év alatt, vajon hogyan sikerül a régióban ugyan kisebbségi helyzetben levő, de annál hangosabb és sokszor elvakult románsággal? Vagy a szerző és mások azt gondolják, hogy velük sokkal könnyebben jutnak egy véleményre, mint nemzettársaikkal? Engedjék meg, hogy ezt ne higgyem el! Azt viszont tudom, hogy folyamatosan bővül például a különböző művelődési intézmények száma (színház, népi együttes, legújabban szimfonikus zenekar is!), mialatt az évtizedes hagyományokkal bíró és nemzetközi elismertségnek (egykor) örvendő hasonló marosvásárhelyi intézmények költségvetési támogatás hiányában többnyire elsorvadnak vagy csak igen nehezen tarthatók életben. Gondolt-e valaki arra, hogy az egykori Magyar Autonóm Tartomány intézményei az egész közösségnek, de a Zsil-völgyi vagy más szórványnak a szeretetteljes támogatására is számíthattak, míg manapság csupán a marosvásárhelyi és környékbeli magyarság érdeklődésére tarthatnak számot. A megváltoz(tat)ott etnikai arányok miatt pedig ez a közösség egyre csekélyebb számú előadás megtartását teszi lehetővé. Ha pedig ezekben a kérdésekben (sem) tudunk dűlőre jutni a magunk közösségén belül, vajon milyen sikerre számíthatunk a sokkal előítéletesebb román közösséggel, és időben mikorra prognosztizálható ez a megértés? Vagy másként megfogalmazva a kérdést: miben különbözik ez a meggyőzési szándék, amelyről a szerző beszél, a sokat kárhoztatott „kijárási” politikától, amelynek útjára az 1995-ös, Kolozsváron lezajlott Kongresszuson történt meg a rátérés az RMDSZ jelenlegi csúcsvezetése által? Miközben a homokóra pereg, tőlünk függetlenül...

A valósághoz ragaszkodva el kell ismerni, hogy jelen körülmények között vajmi kevés az esélye annak, hogy egy „felülről irányított” fejlesztési régiót létre lehessen hozni. Ezt a felülről irányítást arra értem, hogy nem határozhatja el még a magyar többségű Hargita és Kovászna megye Tanácsa sem, hogy megalakít egy ilyen régiót, hát még Maros megye Tanácsa?! Különösen nem addig, amíg az Európai Unióba való gyors betagozódás érdekében még a felelős, nem hazai tisztségviselők (lásd Jonathan Scheele legutóbbi, Székelyföldön tett nyilatkozatait is) sem támogatnak semmilyen módosítást a jelenlegi régiók szerkezetében, amelyet az 1998-as elképzelé-

sek szerint alakítottak ki, egyébként szintén az idő és természetesen az Európai Unió szorításában. Hiábavaló volna most folytonosan bizonygatni a Központi Fejlesztési Régió működésképtelenségét, netán hibáit – még ha valóban nem is működik jól, még ha vannak is felróható ballépései. Szerintem inkább azzal kellene foglalkoznunk, ami a mi hatáskörünk és magunktól függ: meg tudjuk-e határozni egyrészt a kívánt fejlesztési régió határait és ezen belül ennek az egyelőre elképzelt régióknak a valódi prioritásait? Van-e bennünk akarat (nem szándék, mert az minden tisztességesen gondolkodó, ebben a régióban élő és ezután is itt élni akaró magyar és nem magyar emberben feltételezhető) ezeknek az ismérveknek a szakmailag megalapozott, a valóságot folytonosan szem előtt tartó kidolgozására? Van-e mozgósítható szakmai testületünk, amely akár társadalmi munkában is felvázolna legalább egy konkrét elképzelést? Ezeket a szempontokat azért említem, mert nagyon sok olyan kezdeményezést ismerek, amelyekben a legfontosabb szempont a nagyon népszerű, de semmire sem használható tanulmányokra „lenyúlható” pénzüsszeg mennyisége. Senkit nem óhajtok sem megnevezni, sem megbántani, akinek nem inge, ne vegye magára, de egy kissé el kellene gondolkodni azon, hogy vannak társaságok, alapítványok, amelyekben olyan (fizetett) személyek is tevékenykednek, akik felelős állást töltenek be a közéletben, amire elvileg 24 órán és 365 napon át oda kell(ene) figyelniük. Azt már régen nem hiszem, hogy ezek a személyek képesek egy órával hamarabb felkelni, hogy (úgymond) 25 órát dolgozhassanak naponta... Mivel a napokban olvastam a Korunk hasábjain Tófalvi Zoltán tollából egy hosszabb emlékeztetőt Fodor Pál egykori mérnök (egyébként Fodor Imre, volt marosvásárhelyi polgármester édesapja) igazán méltatlanul kevés nyilvánosságot kapott, szenvedésekkel és csalódásokkal teli életpályájáról, biztos vagyok benne, hogy a Fodor Pál által részleteiben kidolgozott székelyföldi elképzeléseket is hasznosítani lehetne a téma kapcsán. Biztosan elfogult vagyok a mérnökökkel szemben, de számomra mindig is értékesek voltak az alapos szakmai tudás felhasználásával elkészült munkák, márpedig Fodor Pál nemcsak utakat-hidakat tervezett, de az akkor lehetőségként felvetődő lakosságcsere ügyében térképekkel és statisztikai adatokkal alátámasztott elképzelést is papírra vetett, amiért aztán keservesen megbüntette a kommunista hatalom.

Ameddig nincs meg egy vázlat, addig valamennyien bolyongunk az ötletek és felvetések között, gyakran vagyunk meggyőződve arról, hogy igazunk van, pedig csupán részigazságokat görgetünk magunk előtt. Egyetlen pillanatra sem gondolom, hogy a vitaindító nem tartalmaz igen értékes elképzeléseket, nagyon helyes meglátásokat, de nincs benne (sem), mint más, számtalan tanulmányban sem, valamilyen rendszer. Szavamon foghatnak, jelen soraimban magam is ezzel kínlódom-bajlódom, hogy valamilyen irányt tudjak felmutatni, valamilyen előtervet kiizzadni a sokat olvasott, so-

kat forgatott gondolatok tömkelegéből, azt remélve, hogy talán sikerül valamilyen fogódzót biztosítani a nálam sokkal elhivatottabb és felkészültebb csoport számára, amely majd kidolgozza a tennivalók ütemtervét.

Hozzájárulásomat a majdani munkához abban vélem fellelni, hogy leírom: mit tekintenek elsőrendű fontosságúnak ebben a témakörben.

El kell készíteni azt a képzeletbeli határvonalat, amelynek keretein belül „boldogítani” akarjuk az embereket. Biztos vagyok benne, hogy ez a határvonal nem zárhat ki sem román, sem szász (vannak még?!), sem román vagy más nemzetiséget, tehát máris „megvalósul” a Kolumbán Gábor által megfogalmazott egyik igény, az etnikai jelleg „lebontása” a leendő fejlesztési régió meghatározásában. A nagyon friss népszámlálási adatok birtokában még az sem biztos, hogy ennek az egyelőre imaginárius területnek a lakossága magyar többségű lenne, de ismerjük el végre: ettől még minden településünk a helyén marad, az általunk védeni és fejleszteni kívánt hagyományaink-értékeink ugyanott ápolandók és erősítendőek, mint ahogy évszázadok óta tudjuk. Vagy van olyan szándék, hogy valóban „kizárjunk” mindent, ami nem székely-magyar ezen a területen? Szó sem róla! Magam is tudom, hogy például Maros megye kialakításakor fontos szempont volt Segesvár és környéke odacsatolása, Marosludas és a Mezőség „bekebelezése”, hogy minden ezen vidékek gyarapíthassák a románság létszámát. Marosvásárhelyt pedig folyamatosan töltötték fel a Vegyipari Kombinát idetelepítésével és fejlesztésével, a magyar nemzetiségűek letelepedésének erőszakos megakadályozásával eladdig, hogy az elmúlt tíz évben megváltozott a város nemzetiségi összetétele a románság javára. Ezek tények, ezért azt kell tudnunk, hogy álmoképeket kergetni szegődünk-e, vagy pedig (minél jobban) élhető életet akarunk magunknak és az ebben a régióban élőknek egyaránt? A körvonalazásban tehát nem azt kell figyelni, hogy melyik település hova „esik”, hanem a szervesen fejleszthető kistérségi összetartozási szempontjait kell elsődlegesen figyelembe venni, azt is tudva, hogy „lesz élet a régió kívül is”, és mi azt sem szeretnénk, hogy a szomszédság ne fejlődjék! Ha pedig kialakul egy ilyen településhálózat, akkor el lehet indítani az alulról jövő kezdeményezést, és meg lehet tanácskozni a helyi döntéshozókkal: óhajtanak-e egy ilyen régió életre hívásában közreműködni? Értelemszerű, hogy nem lehet csak magyar többségű településeket figyelembe venni, de amennyiben román többségű települések is támogatják az elképzelést, sokkal hamarabb célt lehet érni. Tudnunk kell azt is, amennyiben őszintén gondolkodunk Románia jövő EU-tagságáról a 2007-es évtől kezdődően, akkor a határok „légiesedése” miatti szorongás a román többségben is legyőzhető és elfogadtatható, hogy előnye származik abból, ha például egyre több magyar üzletember, látogató keresi fel a vidéket, mert az mindig biztosabb jövedelmi forrás, mint például a mégoly erősen támogatott Moldova Köztársaságbeli „testvér”! Vagy akár az ókirályságbeliek hada...

A közigazgatási egységek tanácsainak határozata már jogalapja lehet egy Régió kialakításának, mielőtt ennek konkrét formát adhatnánk. A Helyhatósági Törvény (215/2001, milyen érdekes, ez is az RMDSZ kijáró politikájának eredménye, csak néhányan szívesen elfeledkeznek e törvény megszületésének következményeiről és a magyar közösségek számára előnyös rendelkezéseiről) pedig módot nyújt arra, hogy a közös akarattal felépülő közösségek társulása bejegyezhető legyen. Vigyázat, nem közigazgatási régió kialakításáról szoltam, hanem egy fejlesztési régióról! Ha pedig bejegyzésre kerül, akkor annak lesz vezetőtestülete, amely valós döntéseket hoz valós gondok megoldásáról, folyamatos egyeztetéssel és a Régió érdekeit szem előtt tartva mindenképp, de nem csorbítva a környezet érdekeit annak a demokratikus elvnek az alapján, hogy mindenki demokráciája addig tart, ahol a „másik” demokráciája kezdődik... A vezetőtestület tisztában lesz azzal, hogy milyen valós jövedelmet pályázhat meg és hozhat a Régióba, tehát mennyit oszthat el, és ennek a testületnek a döntésébe senki másnak nem lesz joga beleszólni. Természetesen ehhez az is szükséges, hogy a román politikai hatalom elfogadja a hatáskörök lebontásáról és ennek az elvnek a dekoncentrációra vonatkozó előírásait – és tartsa is be ezeket! Egyelőre ezek a „tézisek” is csak a kinyilatkoztatás szintjén rekedtek meg, illetve adnak át hatásköröket a területeknek, helységeknek, de a pénzalapok kezelését az eddig erre mozgósítható, központi költségvetésből még névleges értéken sem utalják át. Többek között ennek tulajdonítható a tanintézmények és most már az egészségügyi intézmények, de a művelődési intézmények siralmas állapota is, mind az épületek, mind a kiszolgáló személyzet szempontjából. De ez külön téma, ami nem szorosan kapcsolódik a Régió tárgyköréhez, csupán a gyakorlati helyzet érzékeltetésére iktattam be, és a kormányzati tényezők hatáskörének átadásából várható következmények kivédése végett.

Nem tartom szerencsésnek azokat a felvetéseket, amelyek egy úgynevezett „negyedik” megye bevonásával igyekeznek úgymond tompítani a Régió etnikai (magyar) jellegét. Magam is vettem részt ilyen megbeszélésen Brassóban, de sajnálattal kellett megállapítanom, hogy az volt az elsődleges „félélem”, hogy nehogy magyar jellegűnek lehessen tekinteni a leendő Régiót. Ez még a mi gondolkodásunkban (az enyémben is!) túlzottan nagy fontosságot kap! Csakhogy azzal, hogy például az etnikai jelleg „kivédése” érdekében éppen Brassót, mint olyan erős ipari-turisztikai központot „neveznénk ki” központnak, a döntéshozás is ilyen irányú torzulást szenved(het)ne! Mert nem hiszem, hogy bármennyire jóhiszemű lenne is a mindenkori brassói vezetés – és a jelenlegi elnököt nem is vádolnám rosszhiszeműséggel –, döntési játékterét mindenképpen behatárolná, hogy román! Érveljünk – ha szükség van rá – például azzal, hogy a tömbmagyar-ság így is legalább egy megyei szintű vagy régió-szintű vezetői állást veszít,

ha Maros megyét nem is számítom, mert a jelenlegi helyzetben nem valószínű, hogy még egyszer sikerül a közeljövőben magyar elnököt választani az élére, ha később a régióknak közigazgatási és korlátozott törvényhatósági jogosítványokat adnak, tehát a magyar közösségnek mindenképpen kell rendelkeznie egy középszintű vezetővel vagy vezető testülettel. Márpedig Brassó ereje „agyonyomná” a másik három megyét, minden kapálódzás ellenére is. Ez egyébként már eddig is tapasztalható volt, hiszen a különböző főhatóságok (útügy, vasút, villamossági központ, gázelosztó vállalat, posta stb.) székhelye már évek óta Brassó, Szeben vagy Kolozs megyékben van, folyamatosan Maros megye kárára! Különösen akkor érzékeljük ezeknek a szervezési „furcsaságoknak” a hátrányát, mikor sokkal jobban felkészült szakembergárdának kell kénytelen-kelletlen más megyeközpontokba utaztatnia megvédendő szakmai elképzeléseiket a megye javára olyan testületek előtt, amelyek tanácsokért naponta hozzájuk fordulnak évek óta!

Idecsatlakoztatnék még egy olyan gondolatot, amely megfontolás tárgyát képezhetné vezető politikusaink számára, és nemcsak Marosvásárhelyre gondolva, de itteni példát felhasználva. Bevallom, a gondolat akkor született meg bennem, amikor hetekkel ezelőtt a Vegyipari Kombinát szakszervezete sztrájkot hirdetett, és napokra lezárta a mintegy negyven év óta működő be rendezések nagy részét. Azokban a napokban a Környezetvédelmi Hivatal közzétette, hogy az elmúlt négy évtizedben nem mértek Marosvásárhelyen olyan tiszta levegőt, amilyent azokban a napokban! Azóta törvénytelennek nyilvánították a sztrájkot, a szakszervezeteket fenyegeti a török tulajdonos azzal is, hogy végleg bezárja és leszereli a gyárat. Ebben kellene segíteni neki, hiszen a legalább nyolcvan százalékban román nemzetiségű mintegy 3000 alkalmazott (és családtagjaik) legfeljebb szüleik révén tekinthetők marosvásárhelyinek. Nem hiszem, hogy azonnal visszaköltöznének eleik származási helyére, de volna erre is kényszerítő példa, különösen azért, mert a nemzetgazdasági átlaghoz képest – már eddig is – folyamatosan magasabb javadalmazást más marosvásárhelyi vállalatnál sem lehetett és a továbbiakban sem lenne lehetőségük elérni. Márpedig a táblafestegetők derékhada ebből a kombinátból került ki az elmúlt években, a márciusi verekedők többsége úgyszintén. Mindenképpen a város nyugalma és egészségét szolgálná, ha végleg megállítanánk a nátrium-dioxidot okozó kémények füstjét, a Marost és az altalajt évtizedek óta szennyező tevékenységet, a légúti megbetegedések döntő hányadát okozó forrást. Tisztában vagyok azzal, hogy fenti állításaimat bármikor igazolják orvosi, környezetvédelmi adatok, másrészt a gazdasági veszteség és szociális oldalon jelentkező gondok sem lehetnek döntőek, ha az egészségről, végső soron a város jövőjéről van szó. Azt is tudjuk, hogy milyen rettenet volt városszerte, amikor elterjedt a hír, hogy egy tartály megrepedt azok közül, amelyeknek robbanása harminc kilométeres környezetben klórgáz révén azonnali pusztulásra ítéltet minden élőlényt.

Ezek mellett a veszélyek mellett valóban csak sokdrangú kérdés, de közösségünk szempontjából mindenképpen figyelemre méltó a felvezetésben említett etnikai következmény is. Belátom, nehezen terelhető az ügy olyan síkra, amelyen az RMDSZ nem szerepelhet kezdeményezőként, de katalizátorként talán igen... És akkor a sort folytatni lehetne Csíkszeredával és/vagy Sepsiszentgyörggyel, figyelembe véve a Régió valós érdekeit a sokat emlegett fenntartható és környezetkímélő fejlődésre!

Maradjunk hát a fent említett, de nem a Maros-Hargita-Kovácsna „matematikai összegéből” származó Régió megrajzolása mellett! Ennek az alulról építkező Régiónak tehát illene, hogy magyar többségű vezetőtestülete legyen. Arról kell vitatkoznunk, hol legyen a központja, de ez csupán első látásra tűnik nagyon egyszerűnek. Én azt mondanám, hogy talán nem is olyan fontos, mint ahogy általában gondolnánk. Marosvásárhely földrajzilag nem esik a leendő, valószínűsíthető központba, de óva intek mindenkit, hogy alapos mérlegelés nélkül – úgymond látatlanban – odaadja a központibb fekvésű Csíkszeredának vagy Székelyudvarhelynek ezt a szerepet. Tessék végiggondolni, hogyan veszték el a magyar többségű városaink az elmúlt fél évszázadban: előbb a határmentiek (Nagyvárad, Szatmárnémeti), Kolozsvár, immár Marosvásárhely és következik a többi is, ha a tendencia folytatódik. Fennebb említettem a művelődési intézményeink sorsával kapcsolatos folyamatot. Nos, az egyetemekkel kapcsolatban is el lehet mondani, hogy Kolozsvárról egykoron elhoztak egy orvosi egyetemet Marosvásárhelyre, aztán jött a színművészeti akadémia, mely később Pedagógiai Intézmény lett, ezzel párhuzamosan „románosodott” el Kolozsvár diáksága, tanterülete, szellemi élete. Marosvásárhelyi létemre átéltem, hogyan folytatódott ez a folyamat városomban, és most azt kell tapasztalnom, hogy Csíkszereda és Sepsiszentgyörgy (de még Gyergyószentmiklós is!) egyetemi városává avanszálása miként befolyásolja az itteni szellemi élet alakulását, mindegy, hogy színházjáró, koncertlátogató közönségről, vagy könyvtárakat (bocsánat: internetet) bűvő fiatalokat említek. Elmaradnak az eddig ideiratkozó fiatalok, nincs „kvártélyos”, aki a befogadó idősebbeket is magával tudta ragadni, némi anyagi támogatást is biztosítva, természetesen. Ebben a helyzetben nagyonis alapos elemzést igényel a Régió központjának kijelölése, a következmények kitapintása.

A félreértések elkerülése végett: nem hiszek abban, hogy visszatérhet Marosvásárhelyre az ötvenes évek hangulata, amikor az utcai hangszórók nem román népzene, hanem a Kossuth rádió adásait sugározták. Mégis, minden tőlünk telhetőt meg kell tenni azért, hogy ez a város ne jusson olyan gazdák kezére, akik a jelenlegi polgármester módjára szinte kényük-kedvük szerint alakítják a mindennapokat, miközben a mindenkori román hatalom szemet huny és szemet fog hunyni akár törvénytelenések fölött is, csupán azért, hogy egy ilyen fontos város vezetése román kezekben ma-

radhasson. Számunkra vajon nem olyan fontos ez a hely? Szó sincs arról, hogy a három említett székely város, bocsanat, négy, mert Székelyudvarhelyt is említenem kellett volna, tehát hogy ezen települések ellen érvelnék, lekicsinyelve fejlődésüket, de szerintem esetükben csak ennek folytatása következik, ha nem érezzük át időben a veszélyt.

A Régió központjává tehát igenis Marosvásárhelyt kell tenni! Van nemzetközi repülőtere (amit folyamatosan akadályoznak központilag, nehogy Budapestre is tudjon járatokat indítani), amíg el nem készül az áhított autópálya, ez a „köldökzsinór” hatékonyabban tudja idevonzani az egyszerű látogatót és az üzletembert egyaránt, vannak egyetemei és igényes egészségügyi ellátása, földgáza által biztosított költségvetési bevétele, igen jól felépített és nagy kapacitású vízüzeme, szennyvíztisztítója, középkori vára (majdnem) megfelelő állapotban, művelődési intézményhálózata, másfél éven belül átadható, már épülő ipari parkja negyven hektáron, belátható időn belül megépül(het) a terelőútja a Brassó és Kolozsvár felől érkező forgalom Szászrégen felé való irányítással, hatvan km-re van Szováta, ötvenre Segesvár, és végül is Brassó számára szinte közömbös, hogy repülőtér hiányában a Brassó-Poianára és környékére vágyó külföldi Otopeni-re vagy Marosvásárhelyre száll-e le, a távolság ugyanannyi, sőt, jelenleg a Prahová-völgy túlszűfolt útjai miatt rövidebb idő alatt lehet megtenni Marosvásárhelyről a mintegy 180 km-t.

Úgy gondolom, hogy a fent vázoltak ellenére is kell vitát folytatni a központ ügyében, hiszen nem olyan egyszerű, ahogy én azt leírtam, elismerem, egyoldalúan csak az előnyöket emelve ki. Fontos azonban, hogy fogadjuk el közösen: mi a magasabb érdek, és ne holmi rosszízű lokálpatriotizmus döntse majd el, netán „erőfölény”, hol és milyen legyen a majdani központ?

Könnyen tovább is léphetnék, de nem hagy nyugodni egy gondolat: évek óta azt tapasztalom, hogy közösségünket átjárja egyfajta „legyőzési kényszer”. Nem tudok azonosulni ezzel a gondolkodás- és cselekvésmóddal. Mire utalok? Az 1990-es évek legelején még szinte mindenben egyszerre lépett a magyar nemzeti közösség, a legfontosabb döntéseket a közösség döntő többsége elfogadta és magáénak is érezte. Az évtized közepére kialakult egyfajta feszültség, amelyet a türelmetlenek és a türelmesek közötti nézetkülönbségekre lehetett visszavezetni, talán nem kell magyaráznom a jelentéget. Az évtized második felében pedig egyre inkább elharapódzott a kiszorítódsdi, ebben a nagyon komoly küzdelemben pedig számtalan értékes embert veszítettünk. Most nem azokra gondolok, akik – több-kevesebb indokkal – kivándoroltak, vagy „csak” átköltöztek a szomszédos Magyarországra, ha formailag nem is telepedtek ki. A legnagyobb veszteségnek azt tartom, hogy nagyon sokan úgy vonultak félre a közszerepléstől, hogy itt élnek közöttünk, de nem vállalnak semmilyen közösségi munkát, mert a kiszorítódsdi odavezette őket, hogy egyik „tábornak” sem tudnak igazat adni,

hanem inkább félreállnak. Ismerőseim, barátaim körében viszont azt is tapasztalom, hogy mindkét „táborért” szenvednek! Ezért írtam, hogy nem tudok azonosulni a kirekesztőkkel, mert én őszintén örvendek az annyit bírált RMDSZ mindenkori sikereinek, és fájlalom, ha kudarcot vallanak (gyakran megtörténik ez is) kísérletei jogaink visszaszerzésében vagy megtartásában, de ugyanúgy nem tudok kárörvendeni a bukások miatt, mint ahogy arra sem vagyok büszke, ha radikálisoknak nevezett vagy ismert romániai magyarok „nyúlnak mellé” alaposan, mert őket is sorstársaimnak tekintem. Talán akkor lépünk nagyon fontosat előre, ha a mindkét oldalon levők észreveszik, hogy egyazon oldalon állunk, ott kell állnunk és nem egymással kell huzakodnunk. Soha, sehol a történelem nem szolgáltatott igazságot senkinek, nem ez a dolga ugyanis, a történelmet valamennyien megéljük, aztán egyesek közülünk megírják, mások átírják és így tovább, de a megélt történelmet a szenvedő alanyok számára meg nem törtéنتé senki sem teheti. Miért kell hát annyit foglalkozni a sérelmi politikával, miért kell folyamatosan rossz hangulatban tartani közösségünket azt sugallva, hogy minden hiába, nekünk úgysem sikerülhet semmi, kudarcra vagyunk ítélve ebben a földrajzi-történelmi helyzetben?!

A továbblépéshez pedig megvan az alap. A mai világban szinte bárki hozzájuthat olyan információkhoz, amelyek okos felhasználása révén sikeres emberré válhat. A tudás olyan hatalom, amellyel felvértezve megmaradhatunk és megerősödhetünk. A magyar közoktatás magas színvonala biztosította Magyarország számára azt, hogy Trianon traumája és az ország megcsonkítása ellenére talpra tudott állni, és olyan értékeket tudott teremteni, amelyek a szűkös források körülményei között is élhető életet teremtett. Most megvan a lehetősége annak, hogy az anyaország támogatása hatékonyabb legyen tanintézményeink számára is, itthon tarthatja tanulói ifjúságunkat, és akkor van jövő, akkor van remény. Ha mindehhez hozzátesszük azt a körülményt, hogy nekünk valamennyiünknek meg kellett tapasztalnunk, hogy román honfitársainknál többet és jobbat kell teljesítenünk, azt kell mondanom, hogy nem fog nehézséget jelenteni a megemelkedett igényű oktatás befogadása. De csak ezen az úton, a többet tudás útján tudunk majd fenntartható fejlődést elérni magunk és közösségünk számára. Ha viszont folyamatosan rémképeket festünk a közeli és távoli, valós vagy vélt veszélyekről, fiataljaink elriadnak és elvesztődnek, vagy az alacsonyabb képzettség szintjén fognak megrekedni. Fel kell tehát mutatni a leendő Régió lehetőségeit, vonzerejét, és ki kell alakítani a környezetünkhöz való ragaszkodás érzését, a szeretetet, amely nélkül nem találhatják meg helyüket az életben. Idealizmus? Igen! Vállalom is, mert járhattam bárhol a világon, életemet soha nem tudtam máshol elképzelni, mint itthon. Ez az érzés meghatározó kell(ene), hogy legyen minden régió lakosára, azzal

együtt, hogy amennyiben nem érzi magáénak élete színhelyét, szabadon változtathasson rajta.

Következtetéseket is le kellene vonnom, de nem nagy késztetést érzek ehhez. Mint említettem, magam is csapongtam a felvetett gondolat körül, igazi rendszert nem tudok tetten érni írásom átolvasása után sem. Mégis fontosnak tartom, hogy minél többen fejtsék ki véleményüket a Régióval kapcsolatosan, de még fontosabbnak azt, hogy még ebben az évben (tévedések elkerülése végett: 2003-ban) kidolgozásra kerüljön egy olyan naptári terv, amely lépésekre bontva meghatározza a teendőket a majdani Régió létrehozása érdekében. Ha netán arra a következtetésre jutunk, hogy nincs szükség ilyen Régió megalakításán gondolkodni, hagyjuk esetleg a már megalakult, bejegyzett mikrorégiókra nemzeti közösségünk fejlesztési gondjait, akkor pedig ne féljünk ezt kimondani, és ne tegyünk úgy, mintha mindenkinél jobban tudtuk volna előre, hogy mindez a „felhajtás” csak politikai kampány, a 2004-es választási évre beütemezett lépés volt... Az érdek elosztását pedig hagyjuk nyugodtan az utókorra!

Marosvásárhely, 2003. június 22.